

FEDINEC CSILLA

Magyarok Kárpátalján (Ukrajnában): etnoregionális szándékok elméletének és gyakorlatának néhány aspektusa¹

CSILLA FEDINEC

Hungarians in Transcarpathia (Ukraine): Some aspects of the theory
and practice of ethnoregional intentions

323.15(=511.141)(477.87)

304(=511.141)(477.87)

342.724(=511.141)(477.87)

342.725(477.87)

Keywords: The Hungarian ethnic minority in Ukraine, interest representation, language law, cultural institutions.

A több mint 600 ezer négyzetkilométer területű Ukrajna legnyugatibb megyéje a 12,8 ezer négyzetkilométeren elterülő Kárpátalja. Önálló politikai régióvá a 20. században szerveződött: a két világháború között a Csehszlovák Köztársaság, utána a Magyar Királyság, a második világháború után a Szovjetunió és azon belül az ukrán tagköztársaság, 1991 óta pedig a független Ukrajna része.² A megye mintegy egymillió-kettőszázötvenezer lakosának valamivel több mint 12%-a magyar nemzetiségű, mintegy 156 ezer fő (az ukrainai magyarok közel száz százaléka). A megye lakosságának több mint 80%-a ukrán anyanyelvű. A magyar ajkúak aránya 12,65%, az orosz anyanyelvűeké 2,90%, a román anyanyelvűeké pedig 2,57%. Egy százalék alatti az egyéb kategória.³ Ukrajnában két meghatározó magyarságszervezet van: az 1980-as évek legvégén alakult meg a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, illetve az 1990-es évek elején hozta létre az abból kiváló csoport az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetséget.

Kárpátalja sajátossága, hogy egy olyan népcsoport is él itt, amelyet az országban hivatalosan nem ismernek el – a ruszinok. A legutóbbi, 2001-es népszámlálás adatso-
rában egyáltalán nem szerepelt a választható nemzetiségek között a ruszin. A Kárpátok
keleti oldaláról származó, de több évszázada a mai Kárpátalja területén élő ruszinokat

- 1 Elhangzott a Tom Lantos Intézet, a Nemzeti Közszerzői Egyetem és az MTA TK Kisebbségkutató Intézet „Magyar kisebbségek európai kontextusban: eredmények és kihívások” c. budapesti műhelytanácskozásán.
- 2 Vö. Bárdi Nándor–Fedinec Csilla–Szarka László (eds.): *Minority Hungarian communities in the twentieth century*. (East European monographs; 774.) Boulder, Atlantic Research and Publications, 2011; М. Береша, Ч. Фединець (eds.) Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура [Kárpátalja 1919–2009: történelem, politika, kultúra] Ужгород: Видавництво «Ліра», 2010. Ugyanez magyarul is: Fedinec Csilla–Vehes Mikola (szerk.): *Kárpátalja 1919–2009: történelem, politika, kultúra*. Budapest, Argumentum, 2010.
- 3 Beregszászi Anikó–Csernicskó István–Ferenc Viktória: *Nyelvi jogaink és lehetőségeink. Útmutató és tájékoztató a nyelvtörvény gyakorlati alkalmazásához kárpátaljai magyaroknak*. Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt., 2014, 10. p.

a második világháború után a Szovjetunió automatikusan ukránként tartotta nyilván. Ukrajna a Szovjetunió politikáját folytatta a ruszinok kapcsán: hivatalosan nem ismeri el sem a ruszin nemzetiség, sem a ruszin nyelv létét, a ruszinokat az ukrán nemzet egyik néprajzi csoportjának, az általuk beszélt nyelvet pedig az ukrán egyik nyelvjárásának tartja. Ugyanakkor, sajátos helyzetet teremtve, a 2012-es nyelvtörvény a regionális vagy kisebbségi nyelvek között felsorolja a ruszint is.

A magyarok ukrainai pozíciója beleilleszthető az etnoregionalizmus fogalomkörébe. Etnoregionalizmuson egyrészt politikai mozgalmat értünk, melynek célja az adott régióban kompakt módon élő etnikai közösség pozíciójának erősítése vagy dominánssá tétele, másrészt meghatározott célokat szolgáló politikai nézetek összessége („területhez kötött etnopolitika”, „etnikai hovatartozás intézményesítése”).⁴

Közigazgatás, autonómia, önkormányzatok

Az Alkotmány (1996)⁵ kimondja, hogy Ukrajna unitárius állam, területe egy és oszthatatlan, ugyanakkor utal az országterület történelmi, gazdasági, ökológiai, földrajzi, demográfiai, etnikai és kulturális sajátosságokon alapuló regionális tagoltságára. A mai határok – értve alatta a 2014 előtti állapotot, tekintettel a Krím jelenlegi sajátos helyzetére – a szovjet időszakban alakultak ki négy alapvető lépésben: 1922-ben a Szovjetunió és azon belül az ukrán tagköztársaság megalakulásával, az 1939-es Molotov–Ribbentrop-paktummal, az 1945-ös szovjet–csehszlovák egyezményvel (Kárpátalja hozzácsatolásával), és 1954-ben a Krím félszigetnek az orosz tagköztársaságtól az ukrán tagköztársasághoz csatolásával. Az 1991-es függetlenedés után közigazgatási tekintetben Ukrajna nem változtatott az örökölt megyei rendszeren, amit az ország 1996-os Alkotmánya is megerősített. A IX. fejezet 133. cikkelye szerinti közigazgatási egységek: a Krími Autonóm Köztársaság, a megyék, a járások és a különböző szintű települések. Sem az ország, sem a Krím Alkotmánya (1998) nem definiálta a krími autonómia mibenlétét, a formálisan nemzetek feletti autonómiával a cél a Krím elszakadását célzó orosz szeparatista törekvések megakadályozása volt. A Krím státusáról szóló csatározások során az oroszok többek között követelték a nemzeti autonómiát Tavrida Orosz Autonóm Köztársaság néven. Ugyanakkor a magukat a félsziget őslakosainak tekintő krími tatárok nem csak a hivatalos önkormányzatokon, a krími és az országos parlamenten keresztül vettek részt a politikai döntéshozatalban, hanem egy sajátos, az államtól független önkormányzati rendszert is megteremtettek. Annak be nem jegyeztetésével a cél az volt, hogy az ún. medzslisz ne váljon a számos krími tatár egyesület egyikévé, csökkentve ezzel a jelentőségét, az állam türelmes hozzáál-

- 4 Vö. Макаров, Гліб: Регіоналізм як чинник політичного процесу у сучасному українському суспільстві [A regionalizmus mint a mai ukrán társadalom politikai folyamatainak tényezője] Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2005; Győri Szabó Róbert: *Kisebbség, autonómia, regionalizmus*. Budapest, Osiris, 2006.
- 5 Constitution of Ukraine (1996) http://gska2.rada.gov.ua/site/const_eng/constitution_eng.htm

lását pedig az magyarázta, hogy egy etnikai alapú önkormányzati rendszer hivatalossá tételével nem kívánt precedenst teremtetni a többi etnikum számára.⁶

2013 utolsó és 2014 első hónapjainak eseményei, a Krím Oroszország általi birtokba vétele a politikai szereplők számára igazolta a félelmek jogosságát a „szeparatizmustól”, még inkább lehetetlenné téve bármiféle autonómiával összefüggő közigazgatási változtatást Ukrajnán belül. A kérdés átpolitizálódása az utóbbi bő két évtizedben gyakorlatilag összemosta az autonómia és a szecesszió fogalmát. Úgy tűnik, ezt a helyzetet konzerválni fogják az utóbbi hónapok eseményei. A 2014 februárjában bekövetkezett hatalmváltás és a 2014. májusi elnökválasztás is világossá tette: a közigazgatás átalakításának egyetlen célja lehet – a hatalom decentralizálása az önkormányzatiság erősítése által, kizárva az autonómiát, és nem jöhet szóba a föderalizáció sem.

Az autonómiagondolat a Krímen kívül is felmerült az eltelt időszakban. Az 1990-es évek elején a kérdés népszavazással történő eldöntésétől a nyílt szeparatizmusig többféle próbálkozás történt. Megfogalmazták autonómiaigényüket a kárpátaljai magyarok, a kárpátaljai románok, az Odessza megyei bolgárok és gagauzok, a szecesszió szándékát is kinyilvánították a kárpátaljai ruszinok, a bukovinai románok. Ugyanakkor nem feledkezhetünk meg az ukránok és az oroszok hasonló törekvéseiről sem.

Az 1990-es évek legelején még a legelkötelezettebb ukrán hazafiak sem hittek abban, hogy Ukrajna függetlenedhet, méghozzá az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság területének megőrzése mellett. A maximális politikai célkitűzés a föderatív felépítésű, de a szovjet tagköztársaságok konföderációjába tagolt ukrán állam volt. A belső föderalizáció egyik szubjektuma lett volna a nyugat-ukrajnai megyéket (ideértve Kárpátalját is) magában foglaló Galíciai Egyesülés. Azonban az 1991. augusztusi puccs után kialakult helyzet, Ukrajna teljes függetlenségének kinyilvánítása világos helyzetet teremtett.⁷ A későbbiekben, a közigazgatási reformok tervezgetése során felvetődtek, majd feledésbe merültek azok az elképzelések, hogy célszerű lenne négy megyét – Lemberget, Ivano-Frankivszkot, Ternopilt és Kárpátalját összevonni egy megyévé, ami különösen az utóbbiban váltott ki nagy ellenállást és tiltakozást.

A Krímen kívül „orosz szeparatizmus” a keleti-délkeleti megyékben vezetett két ízben is konfliktushelyzethez. 2004 végén, az ún. narancsos forradalom napjaiban a keleti, délkeleti megyék sorra nyilvánították ki területi különállásukat, felvetődött a Délkelet Ukrán Autonóm Köztársaság megalakításának gondolata is. 2014-ben nagyjából ugyanebben az országrészben alakultak ki konfliktusok, melyek részeként a Donyec-medencében elterülő Luhanszk és Donyeck megyékben az ukrán hadsereg fegyverrel, immár hónapok óta tartó súlyos harcok árán igyekszik megakadályozni, hogy ott szakadár köztársaságok jöjjenek létre, tovább destabilizálva ezzel a helyzetet Ukrajnában.

A fentiek kontextusában érdemes foglalkozni Kárpátalja, illetve a magyar autonómia kérdésével. Ukrajna 1991. augusztus 24-én nyilvánította ki függetlenségét, nemzetköz-

6 The integration of formerly deported people in Crimea, Ukraine: Needs assessment. OSCE High Commissioner on National Minorities, 2013. <http://www.osce.org/hcnm/104309>

7 Tóth Mihály: Az 1996. évi ukrán alkotmány megszületése. *Pro Publico Bono. Állam- és Közgazdaságtudományi Szemle*, 2011. 1. sz. 88. p.

zi elismerése azonban csak az 1991. december 1-jei megerősítő népszavazás után történt meg. Az országos népszavazás napján Kárpátalján két helyi népszavazásra is sor került. A Beregszászi járási tanács kezdeményezésére a járás lakosai a járás „magyar autonóm körzetté” alakításáról nyilvánítottak ilyen módon véleményt, és 81,5%-os részvétel mellett 81,4% igennel voksolt. Ezzel párhuzamosan a megyei tanács kezdeményezésére a megye lakosai a megye „speciális önkormányzati státusáról” szavaztak: 82,7%-os részvétel mellett 78% szavazott igennel. Kijevben egyik kezdeményezés sem talált támogatásra, következmények nélküli, közvélemény-kutatás értékű referendumok maradtak. Egyes szakértők úgy vélték, mivel a megyei státusról népszavazásra fel tett kérdésben nem szerepelt az „autonómia” kifejezés, így módon a helyi népszavazással csak megerősítették Kárpátalja státusát, hogy önálló megye Ukrajnán belül – nem vonható össze más közigazgatási egységekkel. A két kérdés – a Beregszászi járás és a megye státusa – tárgyalása helyi szinten több-kevesebb rendszerességgel még hosszú ideig napirenden volt, de egyre inkább elméleti síkra terelődött.⁸

A kárpátaljai magyar autonómia ügye a fenti népszavazásokkal közel egy időben, 1991 decemberében aláírt magyar–ukrán alapszerződéssel vált Magyarország ügyévé is. Antall József miniszterelnök már 1990 augusztusában arról beszélt a Budapestre látogató Anatolij Zlenko ukrán külügyminiszternek, hogy Magyarország tiszteletben tartja az európai határokat, ám mindeközben szorgalmazza a területi autonómia megadását Kárpátaljának.⁹ Az alapszerződés garanciákat fogalmazott meg a kárpátaljai magyarokra vonatkozóan, azonban nem tért ki az autonómia kérdésére, ami Magyarországon belpolitikai válsághoz, a kormányzó pártból, a Magyar Demokrata Fórumból kivált az alapszerződést elutasító Magyar Igazság és Élet Pártja. Ahogy Németh Zsolt, a Fidesz külpolitikusa fogalmazott egy nyilatkozatában: „az elutasítás mentén jött létre a magyar szélsőjobb”.¹⁰ Máig vitatott, holott levéltári dokumentumokkal igazolható, hogy az alapszerződés előkészítésébe Magyarország bevonta az akkor még egységes Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetséget, melynek fontos szerepe volt a beregszászi járási és a kárpátaljai megyei referendum támogatásában is.¹¹

Az 1989-ben létrejött KMKSZ szakadása után az autonómia kérdésének megítélése is kettéosztotta az ukrainai magyarokat. A KMKSZ programjává vált a zömében magyarok lakta településeket magába foglaló Tisza-melléki járás megalakításának gondolata, ami 1999-ben és a 2004-ben is témájává vált az ukrainai elnökválasztási kampánynak. Fontos fejezete a kérdésnek, hogy a nemzeti kisebbségek jogainak biztosításával foglalkozó magyar–ukrán kormányközi vegyes bizottság Budapesten tartott legutóbbi, 15. ülése 2011. december 19-én a jegyzőkönyv aláírása nélkül ért véget. Az

8 Osztapec, Jurij: Politikai folyamatok Kárpátalján (1991–2009). In *Kárpátalja 1919–2009...* (2010) i. m., 378–380. p.; Віктор Погорілко, Владислав Федоренко: Референдуми в Україні: історія та сучасність [Népszavazások Ukrajnában: történelmi múlt és jelen] Київ, 2000.

9 Keskeny Ernő: *A magyar–orosz kapcsolatok 1989–2002*. Budapest, Századvég Kiadó, 2012, 82. p.

10 Mink András: „Az alapszerződés ma inkább bunkósbot, nem a történelmi megbékélés eszköze”. *Beszélő*, 6. évf. 11. sz. <http://beszelo.c3.hu/print/8595>

11 Keskeny Ernő: *A magyar–orosz kapcsolatok...* (2012) i. m., 82. p.

1991. május 31-én Magyarország és Ukrajna külügyminisztere által aláírt, a nemzeti kisebbségek jogainak biztosításáról szóló nyilatkozat alapján létrehozott bizottság történetében ilyen korábban nem fordult elő. A felek elzárkóztak a jegyzőkönyvtervezet aláírásától, mivel mindkét félnek volt egy-egy olyan javaslata, amelynek jegyzőkönyvbe foglalásához a másik nem járult hozzá. Az ukrán fél ragaszkodott ahhoz, hogy bekerüljön a jegyzőkönyvbe: a felek haladéktalanul konzultálnak a „Magyarországon 2010-ben módosított állampolgársági törvény végrehajtásának következtében Ukrajnában kialakult helyzet”-ről. A magyar fél pedig azt szorgalmazta, hogy a Tisza-melléki járásra vonatkozó KMKSZ-javaslatot rögzítsék a jegyzőkönyvben. Emlékeztetünk rá, hogy 2001-ben, a 10. ülés jegyzőkönyvében szerepelt a következő mondat: „Az ukrán Fél a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség kezdeményezése alapján vizsgálja meg és támogatja a Tisza-melléki járás kialakítására vonatkozó javaslatot.”¹²

Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség keretében tömörülő, a KMKSZ-ből az 1990-es évek elején kiváló csoport az autonómia reális megvalósíthatóságát az önkormányzati rendszerben rejlő lehetőségek kihasználásában és fejlesztésében látta. Az 1994-től működő Kárpátaljai Magyar Önkormányzati Fórum, illetve a 2000-től annak helyébe lépő Kárpátaljai Határ Menti Önkormányzatok Társulása a Magyar Önkormányzatok Szövetségével és a Magyar Polgármesterek Egyesületével, valamint a többi helyi kisebbség szervezeteivel együtt fejt ki tevékenységét, változó intenzitással.

2014-ben „szeparatizmus” összefüggő – bár korántsem összemérhető súlyú – konfliktuszonák Ukrajnában: a Krím, kelet-délkelet Ukrajna és erősen soft formában, de Kárpátalja is. Kárpátalja erre a térképre mindenekelőtt Magyarországnak a paksi atomerőmű bővítéséről Oroszországgal kötött szerződésének kontextusában és a Jobbik Magyarországért Mozgalom Kárpátaljával összefüggő megnyilatkozásaival, a Jobbik egyik képviselője által a 2014. március 16-i krími népszavazás legitimálásával összefüggésben, Vlagyimir Zsirinovszkij, az orosz Állami Duma alelnökének 2014. március végi, Ukrajna felosztására vonatkozó kijelentései kapcsán került fel, Ukrajnán belül újra és újra sajtótítát, sőt, nagypolitikai reakciókat generálva. Ennek a sajtótítának a terepe elsősorban az ukrán nyelvű sajtó. Az ukrain magyar sajtó kifejezetten vagy látszen kötődik valamelyik magyarságszervezethez, s általában az egymás közti vitáknak, a mindenkor magyar kormányok határon túli magyar politikája értékelésének, illetve az ukrán sajtó „magyarellenessége” feletti felháborodásnak adnak hangot.

Magyar–ukrán államközi kapcsolatok

Határkőnek mindenképp a határnyitást kell tekintenünk – a kishatárforgalom megindulását a két ország között 1989-ben. Az Ukrajna függetlenségét megerősítő 1991. december 1-jei népszavazás után Magyarország az első között ismerte el az országot önálló szubjektumként, amiben fontos szempont volt, hogy ezzel is segítsék a területén

12 Vö. Gulácsi Géza: A kárpátaljai magyarság jogi helyzete és autonóm törekvései. In: Csernicskó István et al. *Útközben. Tanulmányok a kárpátaljai magyarságról*. Ungvár, KMKSZ, 1998. A jegyzőkönyv szövegét lásd: <http://www.nemzetpolitika.gov.hu/data/files/030.pdf>

élő magyar kisebbség pozícióinak megerősítését. A magyar–ukrán alapszerződés volt az első nemzetközi dokumentum, amit Ukrajna aláírt – Magyarországnak pedig az első alapszerződése, amelyet valamely szomszédos országgal írt alá a rendszerváltás után. A dokumentumnak Ukrajna szempontjából abban rejlett a kiemelt jelentősége, hogy elismerte Ukrajna határainak sérthetetlenségét. Ukrán részről a dokumentumot mind a mai napig az ukrán–magyar kapcsolatok csúcspontjaként értékelik.

Magyarország euroatlanti integrációja, a NATO-hoz, az Európai Unióhoz, a schengeni övezethez való csatlakozása a két ország kapcsolatában nem a távolság növekedésével járt, hanem a megoldások keresésével jellemezhető elsősorban. A magyar–ukrán kapcsolatok próbakövét nem az euroatlanti integráció, hanem a Magyarország határain kívül élő magyarokkal, kisebbségi közösségekkel kapcsolatos magyar kormányzati politikák változásai jelentették.

Az 1998-ban hivatalba lépő első Orbán-kormány a politikai kapcsolatokban minden kérdést összekötött a kárpátaljai magyarok ügyével, amiről Ukrajna úgy vélekedett, hogy az az államközi viszony egyik fontos, de nem az egyetlen területe. A magas szintű kétoldalú találkozók addigi helyszínei közé hangsúlyosan bekerültek kárpátaljai települések is, illetve azok összekapcsolódtak a kárpátaljai magyarokat érintő szimbolikus eseményekkel. Az időszak kiemelt magyar lépése volt az ún. státustörvény (2001) megalkotása, amely – tekintettel éppen az alapszerződésre – nem okozott diplomáciai bonyodalmakat a két ország között, mint történt az Románia, de különösen Szlovákia esetében. A pozitív viszonyulás jogi háttérét Ukrajnában a nemzeti kisebbségekről szóló törvény (15., 17. cikkelyek), államközi, hivatalközi egyezmények, valamint a kormányközi vegyes bizottságok biztosították. Ukrajna elismerte, hogy az államközi kapcsolatokban és a magánérintkezésben is meg kell adni a lehetőséget a kapcsolattartásra a területén élő nemzetiségek és anyaországaik között.¹³

Azonban nem részesült ilyen kedvező fogadtatásban a 2010-ben hivatalba lépő második Orbán-kormány nemzetpolitikai intézkedései közül a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosítása, amely 2011. január 1-jétől lehetővé tette a Magyarország határain kívül élő magyarok egyszerűsített, kedvezményes honosítását. Számos félreértésre adott okot már az is, hogy a jogi aktus a közbeszédbe és a médiába úgy ment át Magyarországon – amit aztán a külföld is átvett –, mint „a kettős állampolgárságról szóló törvény”, noha a kettős vagy többes állampolgárság már korábban is elfogadott jogintézmény volt Magyarországon.

Az ukrán Alkotmány 4. cikkelye kimondja: „Ukrajnában egyetlen állampolgárság létezik.” A hatályos 2011-es állampolgársági törvény ehhez a következő magyarázatot fűzi: „Amennyiben Ukrajna állampolgára megszerezte valamely más ország vagy országok állampolgárságát, úgy az Ukrajnával való jogi viszonyában csak ukrán állampolgárnak számít.” Ez – az eltérő elméleti interpretációk ellenére – a gyakorlatban azt jelenti, hogy amennyiben az ukrán hatóságok nem ütköznek a kettős vagy többes állampolgárság nyilvánvaló tényébe, akkor egyelőre nem létezik eljárás ennek a ténynek a felderítésére, azonban ajánlatos, különös tekintettel a kiszámíthatatlan jövőre, jogkövető

13 Fedinec Csilla: Ukraine's Place in Europe and Two Decades of Hungarian-Ukrainian Relations. *Foreign Policy Review*, 9. évf. 2013, 69–95. p.

magatartást tanúsítani, azaz lehetőleg nem kirakatba tenni az ukrán törvények szerint illegitim többes állampolgárságot. A parlamentben többször szóba került az elmúlt években a szankcionálás kérdése, érdemi döntés azonban mind ez idáig nem született. Tegyük hozzá: szerencsére, mert a kettős vagy többes állampolgárság legitimálására pillanatnyilag nincs semmiféle esély, noha a Janukovics-érában felállított alkotmányozó közgyűlés alkotmányjogász szakértői – először, s valószínűleg hosszú ideig utoljára – komolyan mérlegre tették ennek lehetőségét.

Az ukrán média rendszeresen cikkezik arról, hogy Magyarország – és Románia – Ukrajna területén, saját diplomáciai képviselőin keresztül „osztogatja” az útlevelet. Az ukrán média tényként kezeli, hogy Ukrajnában a politikai és az üzleti elit, valamint az egyszerű polgárok is nagy tömegével rendelkeznek második útlevéllel, az utóbbiakat mindenekelőtt gazdasági megfontolások mozgatják – elsősorban a könnyebb munkavállalás, határátkelés és vízummentesség miatt. Összességében több százezer főről beszélnek – azonban ez így is Ukrajna lakosságának legfeljebb 1%-át teszi ki, bár fontos körülmény, hogy a vélelmezett érintettek zöme jól behatárolható régiókhoz köthető (többek között Kárpátalja, Bukovina, Krím), ami ukrán szempontból a „szeparatizmus-ra” való hajlandóságot szimbolizálja.

Az ukrainai kisebbségek – többek között a magyar, a lengyel, a román kisebbség – képviselői szoros kapcsolatot ápolnak anyaországaikkal. Nemzetközi porondon az érdekérvényesítés azonban csak a krími tatárokat jellemzi, illetve a nemzetközi szervezetek csak a velük kapcsolatos problémákkal hajlandók érdemben foglalkozni.

Demográfiai, oktatási, társadalmi pozíciók

Az ukrainai nemzeti kisebbségekről szóló törvény (1992) 6. cikkelye kimondja: „Az állam szavatolja a nemzeti kisebbségek számára a nemzeti-kulturális autonómiához való jogot”, azaz használhatják az anyanyelvüket, anyanyelvükön tanulhatnak, megőrizhetik és gyarapíthatják nemzeti kulturális hagyományaikat, használhatják nemzeti jelképeiket, méltathatják nemzeti ünnepeiket, gyakorolhatják vallásukat, szabadon kielégíthetik szépirodalomra, művészetekre, a médiára vonatkozó igényeiket.

Az eddigi egyetlen ukrainai népszámlálás (2001) az ország lakosságának nagyfokú csökkenését regisztrálta, ezen belül szinte valamennyi nemzetiségét. A magyarság lélekszáma stagnált, amit a demográfusok a cigány lakosság népszaporulatához kötnék. Ezzel összefüggésben a magyar oktatási rendszerben is egyre nő a cigányság aránya. Erre vonatkozó integrációs stratégia nem létezik.

A 160 ezer fő alatti magyar közösség Ukrajna összlakosságának 0,3%-át teszi ki. Kárpátalja lakosságának 12,1%-a magyar (a városi népességnek 11,6%-a, a falusi népességnek 12,3%-a), a magyarok 64,6%-a él falun, 35,4%-a városon. „Az ország lakossága a két utolsó (1989-es és 2001-es) népszámlálás között 51,5 millióról 48,2 millióra csökkent, 2007-ben pedig már csak 46,6 millió lakosa volt. Előrejelzések szerint az ország lakossága 2020-ban 42,9, míg 2050-re 35 millió lesz, ami a 2001-es állapothoz képest mintegy 37 százalékos csökkenést jelent. A csökkenés a magyar populációt is érinti: a magyarországi KSH munkatársai előrejelzése szerint Kárpátalján 2021-ben mintegy 125 ezer magyar nemzetiségű fog élni. Ha azonban az ENSZ előrejelzését kivetítjük a magyar populációra is, 2050-ben mintegy 97 ezer magyar fog élni

Kárpátalján, ami óhatatlanul is előrevetíti a jelenlegi magyar nyelvű oktatási alrendszer zsugorodását – mindenféle ukrán nemzet- és nyelvpolitikai megfontolások nélkül is.”¹⁴

Az idősebb korosztályhoz tartozó „kettős állampolgárok” stratégiája, hogy a magyarországi nyugdíjat élvezve továbbra is Kárpátalján éljenek (magyarországi állandó lakcím megléte mellett kérhetik a magyarországi nyugdíj-megállapítást és -folyósítást). A fiatalok azonban életstratégiájukban a megélhetést adó munkalehetőséget helyezik előtérbe, ami összefügg az adott társadalom gazdasági erejével, de befolyásolja az egyén szocializációs képessége is. Miközben a magyar oktatási rendszer a magyar identitás megőrzésének záloga, a jelenlegi feltételek közepette minél több időt tölt valaki ebben a rendszerben, annál kevésbé tud alkalmazkodni a többségi társadalomhoz, szocializációs és integrációs stratégia elméleti síkon sem merül fel.

Az oktatás sikerességének vagy sikertelenségének fontos tényezői a tannyelv, a társadalmi cél, valamint az ezekkel szorosan összefüggő egyéb tényezők. Ukrajnában a magyar nyelvűség az óvodától az érettségiig biztosított, néhány területen elérhető a szakoktatás is, szórványosan az állami felsőoktatás (mindenekelőtt az Ungvári Nemzeti Egyetem önálló magyar kara, a Humán- és Természettudományi Kar), viszont Beregszászban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola révén önálló felsőoktatási intézmény is rendelkezésre áll, bár ez utóbbi alapítványi fenntartású (ami tulajdonképpen magyar állami finanszírozást jelent). Az ungvári egyetem magyar nyelven oktató önálló karát az ukrán állam finanszírozza, de jelentős magyarországi támogatást is kapott az egyetem a kar céljaira.

Az oktatásügy állandó problémája az államnyelv elsajátításának módszertana. A kérdés gyakran belefullad az országos oktatáspolitikai törekvések tengerébe, tekintettel arra, hogy az nem tud kiegyensúlyozottan foglalkozni a kisebbségek ügyével, összefüggésben az ország általános nyelvi helyzetével.

Az érettségizett kárpátaljai magyar fiatalok négy továbbtanulási útvonal közül választhatnak: vagy a magyar tannyelvű beregszászi főiskolát, vagy a többségi nyelven oktató, de magyar csoportokkal is rendelkező felsőoktatási intézményt (az ungvári egyetem magyar karát), vagy valamelyik magyarországi felsőoktatási intézményt választják, vagy a gyakorlat szempontjából szinte csak elméleti síkon valamelyik tisztán ukrán felsőoktatási intézményt. Ha anyagi megfontolások fontos szerepet játszanak a döntésben, akkor az intézmény közelsége a döntő, ha viszont a presztízs kérdés a döntő, akkor az felülírhatja az anyanyelven tanulás lehetőségét, az anyanyelven tanulás lehetősége pedig a szakválasztást. Szűk tíz éve paradigmaváltás következett be az iskolaválasztásban: míg korábban magától értetődő volt, hogy a magyar szülők magyar iskolát választanak, az emelt szintű érettségi bevezetésével, ami a továbbtanulás feltétele, érezhetően megnőtt a többségi iskolát választók száma. A problémát a kötelező ukrán nyelv érettségi okozza, amit azonos feltételekkel kell abszolválniuk a nemzetiségi oktatásban részt vevőknek, mint akik ukrán tannyelvű iskolába jártak.

A Kárpátalján élő nemzetiségek közül a magyarok iskolázottsági mutatói a legacsonyabbak közé tartoznak (a románok és a romák előtt), miközben Kárpátalja egészének iskolázottsági mutatói is elmaradnak az ország többi megyéjétől.

14 Papp Z. Attila: A kárpátaljai magyar nyelvű oktatás rendszere és néhány aktuális kihívása 2009-ben. In *Kárpátalja 1919–2009...* (2010) i. m., 483. p.

A kulturális intézmények három csoportba sorolhatók: állami intézmények, illetve a két magyarságszervezet szatellitintézményei, így lehetőségeiket döntően befolyásolja e magyarságszervezetek anyagi támogatással konvertálható aktuális politikai súlya.

Az Európai Unió 2009-ben indította útjára a Keleti Partnerség programot, amelynek célja az EU és hat volt szovjet tagköztársaság (Azerbajdzsán, Belarusz, Grúzia, Moldova, Örményország és Ukrajna) politikai és gazdasági kapcsolatainak fejlesztése. A program keretében Ukrajna és Magyarország közösen vállalta a kárpátaljai magyar kulturális-oktatási intézmény felújítását, melyet helyben a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség és a Kárpátaljai Megyei Tanács bonyolít 2012 óta több ütemben.

Az ukrajnai nemzeti kisebbségekről szóló fent idézett törvény ugyancsak fent idézett cikkelye alapján Kárpátalján egy 1992-es helyi rendelet mondja ki, hogy „az egy tömbben élő nemzeti kisebbségek lakta településeken az állami mellett a nemzeti jelképek is használhatók”. A jelenleg hatályban lévő törvények nem tiltják, az említett törvény és rendelet pedig lehetővé teszi a nemzeti szimbólumok használatát. Ennek megfelelően több mint két évtizede az ukrán zászló mellett Kárpátalja magyarlakta településein a magyar, a románlakta településeken pedig a román zászló használata igen gyakori és elfogadott. Az 1980-as évek vége óta Kárpátalja-szerte számos emlékjel, emlékmű emlékeztet a magyarság helyére a régió emlékezetpolitikájában. Ezek közül a vereckei honfoglalási emlékmű a magyar–ukrán és a magyar–magyar szembenállás szimbólumává is vált. A két magyar szervezet különböző időszakokban és nem egy időben foglalkozott az emlékmű elhúzódozó felépítésével, és annak felavatását sem tudták együttlé megejteni, hanem külön-külön szerveztek avató ünnepséget.

A Vereckei-hágó érintett része hétköznapi értelemben mára a senki földje, hiszen csak 1980-ig, a moszkvai olimpiáig haladt erre az országút. A probléma a magyar sajáton keresztül úgy jött át a magyar olvasók számára, hogy szélsőséges ukrán nacionalisták megakadályozzák, illetve rendre meggyalázzák a magyar történelem jeles eseményére való emlékeztetést és annak tárgyiasulását. Holott a történet nem a vereckei emlékmű elleni tiltakozással kezdődik, ez folyománya, ha úgy tetszik, következménye annak, hogy a Vereckei-hágón évek óta feltáró munkákat folytattak az ukrán hatóságok, hogy kihantolják a magyar hadsereg által 1939 márciusában állítólag itt lemészárolt Szics-gárdistákat – az ugyanekkor magát független állammá nyilvánító, így a nemzeti történetírásban a mai Ukrajna egyik előképének tekintett Kárpáti Ukrajna védőit. Ettől kezdve magyar emlékmű ugyanezen a helyen – függetlenül minden egyéb körülménytől – elsősorban nem a magyar történelmi emlékezet helye, hanem egyes olvasatok szerint az ukrán nemzeti hősök emlékének meggyalázása. A Vereckével összefüggő kérdésben Magyarország 2008-ban nem vállalta, hogy egyszerre avatja fel a két ország államfője a vereckei magyar és a közelében felállított, az ukrán hősi emlékművet – amelyik konkrétan nem utal a Szics-gárdistákra¹⁵ –, 2009-ben azonban fontos gesztuslépést tett azzal, hogy Nyírteleken felavatták a Varjúlaposi Emlékhelyet, megemlékezve többek között az 1939. március közepe után ide hurcolt Szics-gárdistákról.

15 Дмитро Ткач: Зізнаюсь, я жив, живу, і дасть Бог житиму [Bevallom, éltem, élek és ha Isten adja, élni fogok] Київ, «Персонал», 2010, 134. p.

Nyelvi viszonyok

Ukrajnában a nyelvi jogok értelmezésében és érvényesítésében az alapvető kiindulópont, hogy maga az államnyelv is része a problémakatalógusnak. A látszólag nemzetállami Ukrajna nyelvi viszonyai igen bonyolultak. Olyan országról van szó, amelyik a történelemben 1991-et megelőzően önálló államisággal nem rendelkezett, s ez az adottság döntően befolyásolta a nyelvi állapotokat is. A 18–19. században Nyugat-Európa államaiban végbement nemzetiesítésnek ukrán szempontból nem volt esélye egységes államterület hiányában, a sokféle kisorosz dialektusból kialakuló standard ukrán nyelv, illetve a 19. század második felében felvirágzó ukrán nemzeteszme sikeres programnak bizonyult, de uniformizáló hatás nélkül. A sokféle történelmi örökséget – egyebek mellett mentalitást, szocializációt – hordozó régiók közös határok közé rendezése a szovjet időkben elért egy uniformizáló hatást, de az éppen nem az ukrán nyelv, hanem a „népek közötti érintkezés nyelve”, az orosz érdekében történt. Ezzel az örökséggel Ukrajna mind a mai napig nem birkózott meg.

Az ukrainai kisebbségek nem kis létszámú etnikumokból adódnak össze, hanem egy meghatározó kisebbség, az oroszok adják döntő többségét. Az ukránok és az oroszok a lakosság 95%-át teszik ki, a kisebbségek – az oroszok nélkül – egyenkénti aránya 1% alatti, s együttesen sem érik el az 5%-ot az összlakosságon belül. Bonyolítja a helyzetet, hogy a lakosság 30%-a az oroszot tartja anyanyelvének, de ennél jóval nagyobb az aránya azoknak, akiknek ez a beszélt nyelve, és mindössze 3%-nyian vannak azok, akik nem az ukránt és nem az oroszot tartják anyanyelvüknek. Bár a Krím kivételével minden megyében többségben vannak az etnikai ukránok, ahogy kelet felé haladunk, egyre nagyobb az oroszul beszélők aránya. Így minden egyes kisebbségekkel kapcsolatos döntés szoros összefüggésben van az oroszkérdéssel. Mikola Rjabcsuk igen találó megállapítása szerint a nyugati országrészben az alapvetően ukránul beszélő értelmiség elsősorban a nyelvi, nem pedig a politikai ukránosítás (nemzetépítés) híve, míg a keleti országrészben a kíváncsot kétnyelvűséget mint lehetőséget értelmezik arra, hogy továbbra is egyetlen nyelven, oroszul beszéljenek.¹⁶ Ennek a helyzetnek a feloldására való képtelenség a legtöbb politikai vihar okozója.

A 24 megyéből a 2001-es népszámlálás adatai szerint 7-ben haladja meg az orosz nemzetiségűek részaránya a 10%-ot, egyben, Csernyivci megyében a románoké, Kárpátalján a magyaroké, illetve a Krím félszigeten az oroszoké és a krími tatároké egyaránt. Ezekből a sajátosságokból adódóan csak olyan nyelvtörvénynek lehet gyakorlati jelentősége az oroszokon kívül más kisebbségekre kiterjedően is, amelyik 10%-hoz köti a nyelvi jogokat. E fölött valóban csak oroszkérdéssé redukálódna.

A hatályos, 2012-ben elfogadott nyelvtörvény lehetővé teszi, hogy azokon a közigazgatási egységeken belül, ahol egy-egy nyelv beszélői elérik a 10%-os arányt, a kisebbségi nyelv az államnyelv mellett használható az államigazgatásban, az önkor-

16 Részletesen lásd Микола Рябчук: Від Малоросії до України: парадокси запізненого націєтворення [Kisoroszországtól Ukrajnáig: a megkésett nemzetépítés paradoxonjai] Київ, 2000.

mányzatok munkájában, a bírósági eljárásokban, a nyilvános közéletben, az oktatásban stb. Ám a jogszabály kapcsán számos elméleti és gyakorlati problémát vetettek fel politikusok és szakemberek egyaránt. Bár az orosz második államnyelvi státusa – amit a nyelvtörvény gyakorlatilag lehetővé tesz – nem alaptalan félelmeket keltett abban a tekintetben, hogy így még kevesebb motiváció lesz arra, hogy a keleti és déli régiók többségben orosz ajkú lakossága elsajátítsa és használja az ukrán nyelvet, amikor 2014. február végén az ukrán parlament egyetlen tollvonással akarta eltörölni a nyelvtörvényt, addig példátlan módon az ukrán értelmiség is felemelte a szavát. Az ideiglenes államfő nem írta alá a törvény megsemmisítését, de ezzel párhuzamosan megkezdődött egy új jogszabály előkészítése. Kis túlzással azt lehet állítani, hogy teljesen mindegy, mi lesz az új nyelvtörvényben – ha az érvényességi küszöb 10% fölé kerül, akkor a megyei szintű közigazgatási egységek tekintetében az oroszokon kívül minden más etnikum számára értelmét veszti, s csak írott malaszt marad.

Parlamenti és önkormányzati képviselő

A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség és az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség 2005-ben pártot is alapított: a KMKSZ – Ukrajnai Magyar Pártot, illetve az Ukrajnai Magyar Demokrata Pártot. A pártalapítást a megváltozott ukrajnai választási törvényhez való alkalmazkodás indokolta. Fontos sajátosság, hogy e pártok csak papíron léteznek, formai funkciókat töltenek be, a napi tevékenységet kifejtő szervezetek továbbra is a két szövetség. Fontos azt is megjegyezni, hogy Ukrajnában elméletileg lehetetlen regionális és etnikai pártokat létrehozni, így a két magyar párt hivatalos bejegyeztetésének sikerre vitele valódi bravúr. Rajtuk kívül nem léteznek „látható” etnikai pártok Ukrajnában. A pártok alapítása is abba az irányvonalba illeszkedett be, hogy a parlamenti képviselő és az önkormányzati helyek betöltése mindkét magyar szervezet számára – politikai legitimációs eszköz.

Eddig Ukrajnában – beleszámítva az első független választásokat még a szovjet időszakban – hétszer tartottak parlamenti választásokat: 1990-ben, 1994-ben, 1998-ban, 2002-ben, 2006-ban, 2007-ben (előrehozott) és 2012-ben.

1990-ben Fodó Sándor, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség akkori elnöke indult a kijevei parlamenti mandátumért, majd váratlanul visszalépett, és a szövetség nevében a szavazókat egy ukrán jelölt, Vaszil Sepa támogatására szólította fel, amit azok meg is tettek.

1994-ben már egymás ellen indult a KMKSZ elnöke és e szervezet korábbi alelnöke, Tóth Mihály, és győztesként az utóbbi került ki. Tóth, akit később az UMDSZ elnökének választottak, integrálódott az ukrán politikai és közéletbe, felépített egy tudományos pályát mint kisebbségi jogi szakértő, amely minőségében az elmúlt két évtizedben számos törvényelőkészítő munkában vett részt, illetve nyilvánult meg szakértőként. Ma már szakértői identitása az erősebb, de elkötelezettségét kinyilvánítja azzal, hogy az UMDSZ-ben tiszteletbeli elnöki funkciót lát el.

1998-ban Kovács Miklós (KMKSZ) lett az ukrán parlament magyar képviselője, „legyőzve” Tóthot, aki függetlenként jelöltette magát. Kovács érdemi parlamenti munkát nem fejtett ki, gyakorlatilag „láthatatlan” volt; egyetlen felszólalása ahhoz az eseményhez kötődik, amikor saját magát jelölte parlamenti elnöknek.

2002-ben Gajdos István (UMDSZ) szerzett parlamenti mandátumot, „legyőzve” Kovácsot, a KMKSZ jelöltjét. 2006 és 2007, amikor már kizárólag pártlistás rendszerben történtek a választások, egyik oldalnak sem hozott sikert. Az utolsó, 2012-es választáson ismét Gajdos lett képviselő. A 2002–2006 közötti ciklusban Gajdos számos törvény-előkészítő munkában vett részt, előterjesztője volt az elfogadásra nem került kisebbségi autonómiára, a ruszinok elismerésére vonatkozó törvényjavaslatoknak. 2014 elején tagja lett az új nyelvtörvényt előkészítő bizottságnak. A képviselőt mindkét ciklusban éles kritikák érték a cikluson belüli pártváltás miatt.

A mindenkori választási rendszer függvényében 1994-ben Tóth, illetve 1998-ban Kovács egyéni képviselő volt. A későbbiekben azonban egyéni mandátumszerzésre semmiféle reális esély nem mutatkozott. A 2006-os és a 2007-es indulással ezt mindkét magyar szervezet belátta, amikor parlamentbe jutás esélyével bíró pártokkal kötöttek szövetséget, bár a mandátumszerzés így sem sikerült. A 2012-es indulás alkalmával azonban a KMKSZ, belátva annak reménytelenségét, de mégis az egyéni indulás, az UMDP pedig a kapcsolódás stratégiáját választotta. A KMKSZ hozzáállását a magyar kormány hozzáállása változtatta meg, amelyik Gajdoszt nem tekintette a magyarság képviselőjének. Formális értelemben Gajdos pártonkívüliként került fel a Régiók Pártjának listájára és szerzett mandátumot, illetve a parlament hivatalos honlapján nem szerepeltetik a képviselők nemzetiségi hovatartozását. 1994-ben Tóth és 1998-ban Kovács is pártonkívüliként szerepelt, s az elmúlt húsz évben csak az 1994-ben mandátumot szerzett képviselők esetében tüntették fel a nemzetiséget, azaz ha vakon követjük a formalitást, akkor csak Tóth volt „magyar” képviselő.

A párttá alakulás 2005-ben viszont abszolút behozta a számításokat a soros önkormányzati választások alkalmával, amikor is a különböző szintű kárpátaljai önkormányzatokba a két szövetség immár nem csak magyar nemzetiségű képviselőket, hanem magyar pártok képviselőit tudta bejuttatni. Fontos azonban megjegyeznünk, hogy a magyar pártok képviselőit a megyei, járási és városi tanácsokban találjuk meg, a falusi önkormányzatokban csak elvétve akadnak, ezen a szinten a magyar képviselők továbbra is függetlenek és elvétve indultak párttámogatással.¹⁷ Emlékezzünk arra, hogy a kárpátaljai magyarság zömmel faluhelyen él.

A két magyar szervezet folyamatosan megosztja a kárpátaljai (ukrajnai) magyar közösséget, permanens konfliktusban és kibékíthetetlen viszonyban állnak egymással, ami nemcsak látens ellentét, hanem nyilvánvaló tény. Mindkét szervezet erőteljesen kötődik magyarországi pártokhoz, a magyarországi belpolitikai viszonyok erőteljesen rányomják a bélyegüket a legfőbbképpen magyarországi támogatásból fenntartott szervezetek és intézményeik lehetőségeire és mozgásterére. 2013 végéig a két szervezet stratégiája közötti legfontosabb különbséget abban tudjuk megragadni, hogy az UMSZ logikája az ukrajnai belpolitikai viszonyok közötti eligazodásra épült, a KMKSZ pedig a Budapesthez igazodást tartotta szem előtt. A szervezetek saját becslése szerint a KMKSZ-nek mintegy negyvenezer, az UMSZ-nek pedig húszezer fő körüli a tag-

17 Lásd többek között a 2012-es adatokat: Місцеві Вибори України, 2010 рік [2010. évi önkormányzati választások Ukrajnában] <http://www.cvk.gov.ua/pls/vm2010/wp001>

sága. Ugyanakkor választások alkalmával mindkét alakulat általában 20 ezer körüli számú választót tud mozgósítani saját támogatására.

A 2010 utáni új magyar nemzetpolitikai stratégia logikája a nemzet fogalmának átalakítása, illetve kiterjesztése („nemzeti összetartozás”), egyfajta nemzetegyesítés szellemi és materiális értelemben is – az utóbbival kapcsolatban lásd a Wekerle Tervet, amely, Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes megfogalmazása szerint „az Osztrák–Magyar Monarchia egykori területének természetes egységként kezelése”¹⁸ gazdasági értelemben –, szándékai szerint a magyarországi aktuálpolitikai logikát terjeszti ki a szomszédos országokban élő magyar közösségekre, amelyek azonban demográfiai és társadalmi pozícióiknál, illetve az adott országok eltérő társadalmi, gazdasági, kulturális viszonyainál fogva különböznek egymástól. Kárpátalja, illetve Ukrajna tekintetében ez 2014-ig a két magyar szervezet és ezzel együtt a magyar közösség tagjai közötti feszültségek növekedését hozta magával. 2014 tavaszán a KMKSZ élére új elnök került, aminek elsősorban azért tulajdoníthatunk jelentőséget, mert két évtizednyi regnálás után az UMDSZ-szel nem együttműködést és az ukrajnai belpolitikától való távolságtartást – kivéve a választási kampányokban való szövetségkötést, amit a 2014-es ukrajnai államfő-választási kampány kapcsán (de nyugodtan kiterjeszthetjük ezt az összes hasonló lépésre) Szvitlana Mitirajeva elemző találóan „non plus ultra” jelenségnek nevezett a politikában¹⁹ – konzekvensen képviselő Kovács Miklós minden jel szerint nem önként távozott. A 2014 őszi parlamenti választásokon az új elnök, Brenzovics László a mindkét magyar párt által már választott útra tette le ismét a voksát, amikor egy országos párt listájára iratkozott fel.²⁰

A 2014. májusi európai parlamenti választások egy különlegessége magyar szempontból, hogy a Fidesz–KDNP listájára a külhoni magyarok képviselői is felkerültek, köztük kárpátaljai és szlovákiai jelölt is – két olyan országból, ahol a „kettős állampolgárság” nem megengedett. (Az adott ország EP-listáján szereplő jelöltek mindegyikének rendelkeznie kell az adott ország állampolgárságával.) A szlovákiai jelölt jelképes helyet kapott, azonban befutó helyen szerepelt és valóban mandátumot nyert Bocskor Andrea, aki a KMKSZ-közei II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola történész docense, intézetigazgatója. A jelölt személye kiválasztásának módjáról, indokairól a nyilvánosság nem értesült sem előtte, sem utólag. A politikai és közéleti tapasztalattal nem rendelkező Bocskor még képviselőjelöltként így fogalmazott: „Fontos feladatomnak tekintem, hogy elősegítsem Ukrajna európai integrációs törekvéseinek megvalósulását és hogy megjelenítsem a kárpátaljai magyar közösség törekvéseit, illetve helyze-

18 A Wekerle-terv segíti a külhoni magyarság megmaradását. 2014. január 20. <http://www.kormanyhivatal.hu/hu/fejer/hirek/a-wekerle-terv-segiti-a-kuhoni-magyarsag-megmaradasat>

19 Недружня заява Орбана. Як далеко можуть зайти вимоги сусідів до України? [Orbán barát-ságtalan kijelentése. Milyen messzire mehetnek el a szomszédos az Ukrajnával szembeni követelésekben?] День, 2014, 84. szám. <http://www.day.kiev.ua/uk/article/den-planeti/nedruzhnya-zayava-orbana>

20 Figyelemre méltó írás ezzel kapcsolatban: Мартин, Владимир: Венгерские риски. [Magyar kockázatok.] Зеркало недели. Украина. 26 сентября 2014 г. http://gazeta.zn.ua/internal/vengerskie-riski_.html

tét a brüsszeli színtéren.”²¹ A KMKSZ azt nyilatkozta: „A jelenlegi nehéz ukrainai helyzetben rendkívüli jelentőséggel bír, hogy az itt élő magyarság ügyei és törekvései megjelenjenek az európai politikusok előtt, tudjanak a kárpátaljai magyarságról, halljanak törekvéseikről, problémáikról.”²² Kárpátalja brüsszeli képviselőjét az UMDSZ is üdvözlölte. A 2014. februári ukrainai belpolitikai fordulat nyomán, noha ez esetben nyilvánosan vállalt tény Bocskor kettős állampolgársága, ám az EU-s választásokhoz közeli időben a radikálisan nacionalista politikai erők sem vetették fel annak a kérdését, hogy megfosszák ukrán állampolgárságától.

Tény, hogy a magyarok sokkal jobban „látszanak” Ukrajnán belül, mint ahogy ez számarányukból következne. Az erős politikai érdekérvényesítésre, közéleti szerepvállalásra épülő értelmiségi attitűd számos konfliktussal jár a magyar közösségen belül is, azonban minden helyzetben hangsúlyos a nemzeti identitás és az állampolgári lojalitás kiegyensúlyozásának folyamatos szem előtt tartása.

CSILLA FEDINEC

HUNGARIANS IN TRANS-CARPATHIA (UKRAINE): SOME ASPECTS OF THE THEORY AND PRACTICE OF ETHNOREGIONAL INTENTIONS

The study provides an overall picture on the recent twenty-five years of the situation of the Hungarians in Transcarpathia since the change of the regime until today. This period includes the gain of independence of Ukraine from the Soviet Union in 1991 on one hand and the present threat from Russia and from the so called separatists on the other. The study also reviews the autonomy aspirations of the Hungarians of Transcarpathia, outlines the history of the Hungarian – Ukrainian interstate relations, their demographic, educational and social positions, chances of the Hungarian minority community of approximately 160 thousand members living in Ukraine for language-usage and for self-government, as well as the distribution of their cultural and public representation.

21 „A magyar érdekek érvényesüléséért fogunk dolgozni” <http://www.fidesz.hu/hirek/2014-04-18/a-magyar-erdekek-ervenyesuleseert-fogunk-kuzdeni/>

22 A KMKSZ Elnöksége: Nyilatkozat az EP-választás kapcsán. <http://www.karpatalja.com.ua/kmksz/hir988.html>